

Convenția cu privire la drepturile copilului

Distrib. generală
18 septembrie 2019

Originalul: limba engleză
Tradus și revizuit de IER
(<http://ier.gov.ro/>)

Comitetul pentru drepturile copilului

Comentariul general nr. 24 (2019) privind drepturile minorilor în sistemul justiției cu minori

I. Introducere

1. Prezentul comentariu general înlocuiește Comentariul general nr. 10 (2007) privind drepturile minorilor în instanțele juvenile. Acesta reflectă transformările care au avut loc din 2007 ca urmare a promulgării unor norme internaționale și regionale, jurisprudența Comitetului, noile cunoștințe cu privire la dezvoltarea minorilor și adolescenților și dovezi privind existența unor practici eficiente, inclusiv în materie de justiție restitutorie. Acesta ține seama, de asemenea, de preocupările privind tendințele legate de vârsta minimă a răspunderii penale și recurgerea repetată la măsura privării de libertate. Prezentul comentariu general abordează chestiuni specifice, precum cele referitoare la minorii recrutați și folosiți de grupurile armate nestatale, inclusiv cele considerate drept grupuri teroriste, și de minorii din sistemele de justiție cutumiare, indigene sau alte sisteme de justiție nestatale.

2. Dezvoltarea fizică și psihologică a minorilor este diferită de cea a adulților. Astfel de diferențe constituie baza pentru recunoașterea unui grad mai redus de răspundere și pentru instituirea unui sistem separat, care să includă o abordare diferențiată și individualizată. S-a demonstrat că expunerea la sistemul de justiție penală are efecte dăunătoare asupra minorilor, limitând șansele acestora de a deveni adulți responsabili.

3. Comitetul recunoaște că păstrarea siguranței publice este un scop legitim al sistemului de justiție, inclusiv al sistemului de justiție pentru minori. Cu toate acestea, statele părți ar trebui să servească acestui scop sub rezerva obligațiilor lor de a respecta și de a pune în aplicare principiile sistemului de justiție pentru minori, astfel cum sunt consacrate în Convenția cu privire la drepturile copilului. Astfel cum se prevede în mod clar la articolul 40 din Convenție, oricărui copil bănuit, acuzat sau cu privire la care s-a dovedit că a săvârșit o încălcare a legii penale i se recunoaște dreptul la un tratament conform cu simțul demnității și al valorii personale. Există dovezi care arată că prevalența infracțiunilor săvârșite de copii tinde să scadă ca urmare a adoptării unor sisteme conforme cu aceste principii.

4. Comitetul salută numeroasele eforturi depuse în vederea instituirii unor sisteme de justiție pentru minori care să fie în conformitate cu dispozițiile Convenției. Acesta felicită statele care au adoptat dispoziții mai favorabile drepturilor minorilor decât cele incluse în Convenție și în prezentul comentariu general și le reamintește că, în conformitate cu articolul 41 din Convenție, acestea nu ar trebui să adopte nicio măsură regresivă. Rapoarte ale statelor părți arată că, în multe din ele, încă este nevoie de investiții semnificative pentru a asigura deplina respectare a Convenției, în special în ceea ce privește prevenția, intervenția timpurie, dezvoltarea și punerea în aplicare de măsuri de dejudiciarizare o abordare multidisciplinară, vârsta minimă pentru răspunderea penală și limitarea aplicării măsurii privării de libertate. Comitetul atrage atenția statelor asupra raportului expertului independent însărcinat cu elaborarea studiului mondial al Organizației Națiunilor Unite privind minorii privați de

libertate (A/74/136), înaintat în temeiul Rezoluției 69/157 a Adunării Generale, care a fost inițiată de Comitet.

5. În ultimul deceniu, mai multe declarații și orientări menite să promoveze accesul la justiție și o justiție adaptată minorilor au fost adoptate de organisme internaționale și regionale. Aceste cadre abordează toate aspectele sistemului de justiție pentru minori, inclusiv acelea referitoare la minorii care sunt victime ale infracțiunilor și martori ai infracțiunilor, minorii care sunt părți în proceduri în materie de protecție socială și minorii aduși în fața instanțelor administrative. Aceste noi elemente, deși sunt valoroase, nu intră în sfera de aplicare a prezentului comentariu general, care se concentrează asupra minorilor bănuși, acuzați sau cu privire la care s-a dovedit că au comis o încălcare a legii penale.

II. Obiective și domeniu de aplicare

6. Obiectivele și domeniul de aplicare al prezentului comentariu general sunt:

(a) furnizarea unei analize contemporane a articolelor și principiilor relevante din Convenția cu privire la drepturile copilului și ghidarea statelor în vederea punerii în aplicare globale a unor sisteme de justiție pentru minori care să promoveze și să protejeze drepturile copilului;

(b) reiterarea importanței prevenirii și a intervenției timpurii, precum și a protejării drepturilor copilului în toate etapele sistemului;

(c) promovarea unor strategii-cheie de reducere a efectelor deosebit de nocive ale contactului cu sistemul de justiție penală, ținând seama de cunoștințele sporite cu privire la dezvoltarea minorilor, în special:

(i) stabilirea unei vârste minime adecvate de angajare a răspunderii penale și asigurarea unui tratament adecvat al minorilor, indiferent dacă au împlinit sau nu această vârstă;

(ii) Aplicarea mai frecventă a unor măsuri de evitare a implicării minorilor în proceduri judiciare formale și programe eficiente;

(iii) extinderea aplicării de măsuri neprivative de libertate pentru a garanta că privarea de libertate a minorilor este ca ultimă măsură;

(iv) încetarea aplicării pedepsei corporale, a pedepsei capitale și a pedepsei detențiunii pe viață;

(v) pentru puținele situații în care privarea de libertate este justificată ca ultimă măsură, garantarea faptului că aceasta se aplică doar în cazul minorilor mai mari, este strict limitată în timp și face obiectul unei revizuii periodice;

(d) promovarea consolidării sistemelor, prin îmbunătățirea organizării, a dezvoltării capacităților, a colectării de date, a evaluării și a cercetării;

(e) furnizarea de orientări privind noile evoluții în materie, în special în ceea ce privește recrutarea și folosirea minorilor de către grupurile armate nestatale, inclusiv cele considerate drept grupuri teroriste, și minorii care intră în contact cu sistemele de justiție cutumiare, indigene și nestatale.

III. Terminologie

7. Comitetul încurajează utilizarea unui limbaj nestigmatizant referitor la minorii bănuși, acuzați sau cu privire la care s-a dovedit că au săvârșit o încălcare a legii penale.

8. Termenii importanți utilizați în prezentul comentariu general sunt enumerați mai jos:

- adult competent: în situațiile în care părintele sau tutorele legal nu este disponibil pentru a asista copilul, statele părți ar trebui să permită unui adult competent să acorde asistență copilului. Un adult competent poate fi o persoană desemnată de copil și/sau de autoritatea competentă.

- sistem de justiție pentru minori:¹ legislația, normele și standardele, procedurile, mecanismele și prevederile aplicabile în mod specific minorilor considerați infractori, precum și instituțiile și organismele înființate pentru a se ocupa de aceștia.
- privarea de libertate: orice formă de detenție sau încarcerare ori plasarea unei persoane într-o instituție publică sau privată de supraveghere, din care persoana în cauză nu poate să iasă oricând dorește, dispuse de orice autoritate judiciară ori administrativă sau de altă autoritate publică.²
- măsuri de dejudiciarizare: măsuri de canalizare a minorilor (aflați în conflict cu legea) în afara sistemului judiciar, în orice moment, înainte de procedura relevantă sau în cursul acesteia.
- vârsta minimă a răspunderii penale: vârsta minimă stabilită de lege sub care minorii nu au capacitate penală.
- arestarea preventivă: perioadă de privare de libertate care începe din momentul arestării până la pronunțarea hotărârii sau a pedepsei, inclusiv pe întreaga durată a procesului.
- justiție restaurativă: orice proces în cadrul căruia victima, autorul infracțiunii și/sau orice alt individ sau membru al comunității, care este afectat de o infracțiune, participă împreună și în mod activ la soluționarea problemelor pe care le implică infracțiunea, deseori cu ajutorul unei terțe părți corecte și imparțiale. Exemplele de procese restaurative includ medierea, conferințarea, concilierea și cercurile de verdict.³

IV. Elementele fundamentale ale unei politici cuprinzătoare în domeniul justiției pentru minori

A. Prevenirea infracțiunilor în rândul minorilor, inclusiv intervenția timpurie la minorii care nu au împlinit vârsta minimă a răspunderii penale

9. Pentru obținerea de informații în vederea elaborării unei strategii de prevenție, statele părți ar trebui să consulte documentul „Modele de strategii și măsuri practice ale Organizației Națiunilor Unite privind eliminarea violenței împotriva minorilor în domeniul prevenirii criminalității și justiției penale” și studii comparative naționale și internaționale privind cauzele fundamentale ale implicării minorilor la sistemul de justiție pentru minori, precum și să întreprindă propriile activități de cercetare. Cercetările au demonstrat că programele intensive de tratament realizate într-un cadru familial și comunitar, menite să aducă schimbări pozitive în ceea ce privește diverse aspecte ale diferitelor sisteme sociale (locuință, școală, comunitate, relații inter pares), care contribuie la apariția unor probleme comportamentale grave ale minorilor, reduc riscul expunerii minorilor la sistemele de justiție pentru minori. Programele de prevenire și intervenție timpurie ar trebui să se axeze pe sprijinirea familiilor, în special a celor care se află în situații vulnerabile sau în care au loc violențe. Ar trebui să se acorde sprijin minorilor expuși riscului, în special minorilor care nu mai frecventează școala, care sunt exmatriculați sau care nu își finalizează studiile. Se recomandă asigurarea sprijinului din partea unui grup inter pares și o implicare activă din partea părinților. Statele părți ar trebui, de asemenea, să pună la punct servicii și programe comunitare care să răspundă

¹ În versiunea în limba engleză a prezentului comentariu general, sintagma „child justice system” (sistem de justiție pentru minori) este utilizată în locul expresiei „juvenile justice” (instanțe juvenile).

² United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty (Havana Rules) [Regulile Organizației Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate (Regulile de la Havana)], punctul 11 litera b).

³ Principii fundamentale privind utilizarea programelor de justiție restaurativă în materie penală, punctul 2.

nevoilor, problemelor, preocupărilor și intereselor specifice ale minorilor și care să ofere o consiliere și o îndrumare adecvate familiilor acestora.

10. Articolele 18 și 27 din Convenție confirmă importanța responsabilității părinților pentru creșterea minorilor lor, impunând totodată statelor părți să le acorde părinților (sau îngrijitorilor) asistența necesară pentru a-și îndeplini aceste responsabilități de creștere a minorilor. Investițiile în îngrijirea și educația timpurie a minorilor sunt corelate cu rate viitoare mai scăzute de violență și criminalitate. Acțiunile pot începe încă de când copilul are o vârstă foarte fragedă, putând lua, de exemplu, forma unor programe de vizite la domiciliu, menite să contribuie la consolidarea capacităților parentale. Măsurile de asistență ar trebui să se bazeze pe numeroasele informații disponibile cu privire la programele comunitare și familiale de prevenție, cum ar fi programele de îmbunătățire a interacțiunii părinte-copil, parteneriatele cu școlile, dezvoltarea de relații pozitive între copii și activitățile culturale și recreative.

11. Intervenția timpurie la minorii care nu au împlinit vârsta minimă a răspunderii penale necesită adoptarea de măsuri multidisciplinare și adaptate minorilor încă de la primele semne ale unui comportament care ar fi considerat infracțiune dacă respectivul copil ar avea vârsta minimă a răspunderii penale. Ar trebui elaborate programe de intervenție bazate pe dovezi, care să reflecte nu doar cauzele psihosociale multiple ale unui asemenea comportament, ci și factorii de protecție care ar putea consolida rezistența. Intervențiile trebuie să fie precedate de o evaluare interdisciplinară și cuprinzătoare a nevoilor copilului. Ca prioritate absolută, minorii trebuie să beneficieze de sprijin în cadrul familiilor și comunităților lor. În cazurile excepționale, care necesită plasamentul într-o structură de îngrijire în afara mediului familial, o astfel de îngrijire alternativă ar trebui să fie asigurată, de preferat, în cadrul unei familii, deși, în anumite cazuri, plasarea în instituții de îngrijire rezidențială poate fi adecvată întrucât permite furnizarea tuturor serviciilor profesionale necesare. Ar trebui să se recurgă la acest tip de plasament doar ca măsură în ultimă instanță și pe o perioadă cât mai scurtă posibil, fiind necesar ca acesta să facă obiectul unui control judecătoresc.

12. O abordare sistemică a prevenției presupune, de asemenea, limitarea recurgerii la sistemul de justiție pentru minori, prin dezincriminarea infracțiunilor minore precum absentismul școlar, fuga, cerșitul sau violarea de domiciliu, care sunt deseori rezultatul sărăciei, lipsei de adăpost sau violenței în familie. De asemenea, uneori, minorii care sunt victime ale exploatării sexuale și adolescenții care întrețin acte sexuale consimțite sunt urmăriți penal. Aceste acte, cunoscute și sub numele de fapte prevăzute de legea penală pentru că sunt săvârșite de minori („status offences”), nu sunt considerate infracțiuni dacă sunt comise de adulți. Comitetul îndeamnă statele părți să elimine din legislația lor infracțiunile incriminate de legea penală pentru că sunt săvârșite de minori.

B. Intervențiile în cazul minorilor care au împlinit vârsta minimă a răspunderii penale⁴

13. În temeiul articolului 40 alineatul (3) litera (b) din Convenție, statele părți sunt obligate să promoveze adoptarea unor măsuri de soluționare a cazurilor acestor minori, fără a recurge la procedura judiciară, ori de câte ori este posibil. În practică, aceste măsuri se încadrează, în general, în două categorii:

(a) măsuri de canalizare a minorilor în afara sistemului judiciar, în orice moment, înainte de procedura relevantă sau în cursul acesteia (dejudiciarizare);

(b) măsuri adoptate în cadrul procedurii judiciare.

14. Comitetul reamintește statelor părți că, atunci când aplică măsuri din oricare din cele două categorii sus-menționate, ar trebui să acorde o atenție deosebită asigurării respectării și protejării depline a drepturilor fundamentale ale copilului și a garanțiilor legale.

⁴ A se vedea, de asemenea, secțiunea IV.E de mai jos.

Intervenții care permit evitarea recurgerii la procedura judiciară

15. În multe sisteme din lume au fost introduse măsuri prin care se evită recurgerea la procedura judiciară în cazul minorilor, acestea fiind numite, în general, măsuri de dejudiciarizare. Aceste măsuri de dejudiciarizare implică evitarea soluționării cauzelor care implică minori în cadrul sistemului formal de justiție penală, de regulă în favoarea unor programe sau activități. Pe lângă faptul că permite evitarea stigmatizării și a mențiunilor din cazierul judiciar, această abordare are rezultate bune pentru minori, este compatibilă cu siguranța publică și s-a dovedit rentabilă.

16. Măsurile de dejudiciarizare ar trebui să fie soluția preferată în majoritatea cazurilor care implică minori. Statele părți ar trebui să extindă în permanență gama de infracțiuni pentru care este posibilă aplicarea unor astfel de măsuri, pentru a include chiar și infracțiunile grave, după caz. Posibilitatea de aplicare a unor măsuri de dejudiciarizare ar trebui să existe cât mai curând posibil după contactul minorului cu sistemul de justiție și în diferitele etape ale procesului. Măsurile de dejudiciarizare ar trebui să facă parte integrantă din sistemul de justiție pentru minori și, în conformitate cu articolul 40 alineatul (3) litera b) din Convenție, drepturile fundamentale ale copilului și garanțiile legale trebuie să fie respectate și protejate pe deplin în toate procesele și programele de punere în aplicare a unor măsuri de dejudiciarizare.

17. Deciziile privind natura și conținutul exacte ale măsurilor de dejudiciarizare și adoptarea de măsuri legislative și de alt tip necesare pentru punerea lor în aplicare sunt lăsate la latitudinea statelor părți. Comitetul ia notă de faptul că au fost elaborate diverse programe comunitare, cum ar fi activitățile în folosul comunității, activitățile de supraveghere și îndrumare desfășurate de responsabili desemnați, conferințele familiale și alte forme de justiție restaurativă, inclusiv măsurile de reparare a prejudiciilor pentru victime.

18. Comitetul subliniază următoarele:

(a) măsurile de dejudiciarizare ar trebui să fie aplicate numai în cazul în care există probe convingătoare că minorul a săvârșit pretinsa infracțiune, că acesta își recunoaște în mod liber și voluntar răspunderea, fără ca acesta să fi fost intimidat sau supus unor presiuni, și că recunoașterea vinovăției de către copil nu va fi folosită împotriva sa în nicio procedură judiciară ulterioară;

(b) consimțământul liber și voluntar al copilului cu privire la aplicarea măsurii de dejudiciarizare ar trebui să se bazeze pe informații adecvate și specifice privind natura, conținutul și durata măsurii, precum și pe înțelegerea consecințelor refuzului de a coopera sau de a executa măsura;

(c) legea ar trebui să menționeze cazurile în care este posibilă aplicarea unei măsuri de dejudiciarizare și ar trebui ca deciziile relevante ale poliției, ale procurorilor și/sau ale altor organisme să fie reglementate și să poată fi reexaminare. Toți agenții statului și actorii care participă la procesul de punere în aplicare a măsurilor de acest tip ar trebui să beneficieze de formarea și sprijinul necesare;

(d) copilul trebuie să beneficieze de posibilitatea de a solicita asistență juridică sau de altă natură adecvată în ceea ce privește măsura de dejudiciarizare propusă de autoritățile competente, precum și de posibilitatea de a solicita reexaminarea măsurii în cauză;

(e) măsurile de dejudiciarizare nu ar trebui să includă privarea de libertate;

(f) executarea unei măsuri de dejudiciarizare ar trebui să aibă ca rezultat clasarea definitivă a cauzei. Dosarele confidențiale privind măsurile de dejudiciarizare, care pot fi păstrate în scopul unei reexaminări sau în scopuri administrative, de anchetă și de cercetare, nu ar trebui să fie considerate condamnări penale și nu ar trebui să aibă ca rezultat înscrierea unei mențiuni în cazierul judiciar.

Intervențiile în contextul procedurii judiciare (dispozitivul)

19. Atunci când autoritățile competente inițiază o procedură judiciară, se aplică principiile unui proces echitabil și just (a se vedea infra, secțiunea D). Sistemul de justiție pentru minori ar trebui să ofere ample oportunități de aplicare a unor măsuri sociale și educative și să limiteze strict recurgerea la privarea de libertate, din momentul arestării, pe tot parcursul

procedurii și la stabilirea pedepsei. Statele părți ar trebui să dispună de un serviciu de probațiune sau de un organism similar, cu personal calificat să asigure utilizarea la maximum și cât mai eficient a măsurilor precum hotărârile judecătorești de îndrumare și asistare a familiilor, hotărârile judecătorești de monitorizare, probațiunea, supravegherea la nivel comunitar sau centrele de raportare de zi, precum și posibilitatea punerii în libertate înainte de termen.

C. Vârsta și sistemele de justiție pentru minori

Vârsta minimă a răspunderii penale

20. Copiii care nu au împlinit vârsta minimă a răspunderii penale la momentul comiterii unei infracțiuni nu pot fi trași la răspundere în cadrul unei proceduri penale. Copiii care au împlinit vârsta minimă a răspunderii penale, dar care au mai puțin de 18 ani, la momentul săvârșirii unei infracțiuni pot să fie acuzați în mod formal și să facă obiectul unei proceduri judiciare pentru minori, în deplină conformitate cu dispozițiile Convenției. Comitetul reamintește statelor părți că vârsta relevantă este vârsta de la momentul comiterii infracțiunii.

21. Articolul 40 alineatul (3) din Convenție prevede că statele părți au obligația de a stabili o vârstă minimă a răspunderii penale, însă nu include precizări privind vârsta. Peste 50 de state părți au crescut vârsta minimă după ratificarea Convenției, iar 14 ani este cea mai frecventă vârstă minimă a răspunderii penale stabilită la nivel internațional. Cu toate acestea, rapoartele prezentate de statele părți indică faptul că unele state au menținut o vârstă minimă a răspunderii penale inacceptabil de mică.

22. Dovezi documentate din domeniul dezvoltării minorilor și al neuroștiinței indică faptul că maturitatea și capacitatea de raționament abstract continuă să se dezvolte la minorii cu vârste cuprinse între 12 și 13 ani, ca urmare a faptului că nu li s-a dezvoltat complet cortexul frontal. Prin urmare, este puțin probabil ca aceștia să fie conștienți de impactul acțiunilor lor sau să înțeleagă procedurile penale. În plus, aceștia sunt afectați de intrarea lor în adolescență. Astfel cum subliniază Comitetul în Comentariul general nr. 20 (2016) privind punerea în aplicare a drepturilor copilului în perioada adolescenței, adolescența este o etapă definitorie unică a dezvoltării umane, caracterizată de o dezvoltare rapidă a creierului, ceea ce afectează asumarea de riscuri, anumite tipuri de procese decizionale și capacitatea de a-și controla impulsurile. Statele părți sunt încurajate să ia notă de constatările cercetărilor științifice recente și să crească vârsta minimă a răspunderii penale în consecință, (stabilind-o) la cel puțin 14 ani. În plus, dovezile din domeniul dezvoltării infantile și neuroștiinței indică faptul că maturizarea creierului continuă și după vârsta adolescenței, afectând anumite tipuri de procese decizionale. Prin urmare, Comitetul felicită statele părți care au stabilit o vârstă minimă a răspunderii penale mai mare, de exemplu 15 sau 16 ani, și îndeamnă statele părți să nu reducă, în niciun caz, vârsta minimă a răspunderii penale, în conformitate cu articolul 41 din Convenție.

23. Comitetul admite că, deși este importantă stabilirea unei vârste minime rezonabil de ridicate pentru răspunderea penală, o abordare eficientă depinde și de tratamentul aplicat de fiecare stat minorilor care au împlinit această vârstă și celor care nu au împlinit-o încă. Comitetul va continua să analizeze cu atenție acest aspect în cadrul examinării rapoartelor prezentate de statele părți. Minorii sub vârsta minimă a răspunderii penale trebuie să beneficieze de asistență și servicii în conformitate cu nevoile lor, din partea unor autorități competente, și nu ar trebui considerați minori care au săvârșit infracțiuni.

24. Dacă nu există nicio dovadă a vârstei copilului și nu se poate stabili dacă acesta are sau nu vârsta minimă a răspunderii penale, copilul trebuie să beneficieze de prezumția de nevinovăție și să nu fie considerat responsabil penal.

Sisteme care prevăd excepții de la vârsta minimă

25. Comitetul își exprimă îngrijorarea cu privire la existența unor practici care permit excepții de la aplicarea unei vârste minime mai scăzute pentru răspunderea penală în cazurile în care, de exemplu, copilul este acuzat de săvârșirea unei infracțiuni grave. Astfel de practici sunt adoptate, de regulă, sub presiunea opiniei publice și nu se bazează pe o înțelegere

rațională a dezvoltării minorilor. Comitetul recomandă cu insistență statelor părți să pună capăt practicilor de acest fel și să stabilească o vârstă standard sub care minorii nu pot face obiectul urmăririi penale, fără excepție.

Sisteme care prevăd două vârste minime

26. Mai multe state părți aplică două vârste minime pentru răspunderea penală (de exemplu, 7 și 14 ani), presupunând că un copil care a împlinit vârsta mai mică, dar care nu a împlinit vârsta mai mare, nu este responsabil penal decât în cazul în care se demonstrează că acesta este suficient de matur. Acest sistem, conceput inițial pentru protejarea copilului, nu s-a dovedit astfel în practică. Deși ideea aprecierii individualizate a răspunderii penale se bucură de o oarecare susținere, Comitetul a observat că acest lucru lasă instanțelor o marjă largă de discreție și are ca rezultat practici discriminatorii.

27. Statele sunt îndemnate să stabilească o (singură) vârstă minimă adecvată și să se asigure că această reformă legislativă nu are ca rezultat adoptarea unei poziții regresive cu privire la vârsta minimă a răspunderii penale.

Lipsa răspunderii penale a minorilor care prezintă întârzieri în dezvoltare sau tulburări ori deficiențe legate de dezvoltarea sistemului nervos

28. Copiii cu întârzieri în dezvoltare sau tulburări ori deficiențe legate de dezvoltarea sistemului nervos (de exemplu, tulburări de spectru autist, tulburări cauzate de alcoolismul fetal sau leziuni cerebrale dobândite) nu ar trebui să fie expuși deloc la sistemul de justiție pentru minori, chiar dacă au împlinit vârsta minimă a răspunderii penale. În cazul în care nu sunt excluși automat din sistem, acești copii ar trebui să facă obiectul unei evaluări individuale.

Aplicarea sistemului de justiție pentru minori

29. Sistemul de justiție pentru minori ar trebui să se aplice tuturor minorilor care au împlinit vârsta minimă a răspunderii penale, dar care au mai puțin de 18 ani la momentul comiterii infracțiunii.

30. Comitetul recomandă statelor părți care limitează aplicabilitatea sistemului lor de justiție pentru minori la minorii cu vârste sub 16 ani (sau mai mici) sau care permit, cu titlu de excepție, tratarea unor minori la fel ca infractorii adulți (de exemplu, din cauza categoriei infracțiunii) să își modifice legislația pentru a asigura aplicarea deplină și nediscriminatorie a sistemului lor de justiție pentru minori în cazul tuturor persoanelor care nu au împlinit 18 ani la momentul comiterii infracțiunii (a se vedea, de asemenea, Comentariul general nr. 20, pct. 88).

31. Sistemele de justiție pentru minori ar trebui, de asemenea, să extindă protecția acordată la minorii cu vârsta sub 18 ani la momentul comiterii infracțiunii, dar care au împlinit 18 ani în cursul procedurii sau al procesului de stabilire a pedepsei.

32. Comitetul salută statele părți care permit aplicarea sistemului de justiție pentru minori în cazul persoanelor care au 18 ani și mai mult, fie ca regulă generală, fie cu titlu de excepție. Această abordare este conformă cu dovezile din domeniul dezvoltării infantile și al neuroștiinței, care arată că dezvoltarea creierului continuă și în primii ani după împlinirea vârstei de 20 de ani.

CertIFICATELE DE NAȘTERE ȘI STABILIREA VÂRSTEI

33. În cazul în care un copil nu are certificat de naștere, statul trebuie să întocmească un astfel de certificat rapid și gratuit, ori de câte ori este necesar să se facă dovada vârstei. În cazul în care vârsta nu poate fi dovedită prin certificatul de naștere, autoritățile ar trebui să accepte orice tip de document care poate dovedi vârsta, cum ar fi declarația de naștere, extrase din registrul de naștere, certificate de botez sau documente echivalente, ori carnet de note. Documentele ar trebui să fie considerate autentice, cu excepția cazului în care există dovezi contrare. Autoritățile ar trebui să permită organizarea de întrevederi cu părinții sau obținerea unor mărturii din partea acestora cu privire la vârsta copilului sau întocmirea unor declarații de către profesori sau lideri religioși ori comunitari, care cunosc vârsta copilului.

34. Doar în cazul în care aceste măsuri nu au rezultat se va putea realiza o evaluare a dezvoltării fizice și psihologice a copilului, de către pediatri (specialiști) sau alți profesioniști calificați pentru evaluarea diferitelor aspecte ale dezvoltării. Aceste evaluări ar trebui realizate într-o manieră promptă, adaptată la copii și la aspectele de gen și adecvată din punct de vedere cultural, și ar trebui să includă interviuri cu minorii și părinții sau îngrijitorii lor, desfășurate într-o limbă pe care copilul o înțelege. Statele ar trebui să se abțină să recurgă exclusiv la metode medicale bazate, printre altele, pe analize osoase și dentare, care sunt adesea inexacte, din cauza unor marje mari de eroare, și care, în plus, pot fi traumatizante. Ar trebui să fie aplicată metoda de evaluare cea mai puțin invazivă. În cazul unor dovezi neconcludente, copilul sau tânărul trebuie să beneficieze de prezumția de nevinovăție.

Continuitatea măsurilor din sistemul de justiție pentru minori

35. Comitetul recomandă statelor să le permită minorilor care împlinesc 18 ani înainte de încheierea executării unui program de dejudiciarizare sau a unei măsuri neprivative de libertate ori privative de libertate să execute programul, măsura sau sentința în cauză și să nu îi trimită în centre pentru adulți.

Infraacțiuni comise înainte și după împlinirea vârstei de 18 ani și infraacțiuni comise împreună cu adulți

36. În cazul în care un tânăr este autorul mai multor infraacțiuni, unele săvârșite înainte de 18 ani și altele după 18 ani, statele părți ar trebui să aibă în vedere stabilirea unor norme procedurale care să permită aplicarea sistemului de justiție pentru minori în privința tuturor infraacțiunilor săvârșite, atunci când există motive rezonabile pentru a face acest lucru.

37. În cazul în care un copil comite o infraacțiune împreună cu unul sau mai mulți adulți, normele sistemului de justiție pentru minori se aplică în cazul copilului, indiferent dacă autorii sunt judecați împreună sau separat.

D. Garanții pentru un proces echitabil

38. Articolul 40 alineatul (2) din Convenție conține o listă importantă de drepturi și garanții menite să garanteze că fiecare copil beneficiază de un tratament și un proces echitabile (a se vedea, de asemenea, articolul 14 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice). Trebuie remarcat că acestea sunt standarde minime. Statele părți pot și ar trebui să stabilească și să respecte standarde mai ridicate.

39. Comitetul subliniază că formarea continuă și sistematică a profesioniștilor din sistemul de justiție pentru minori este esențială pentru a asigura respectarea acestor garanții. Acești profesioniști ar trebui să poată lucra în echipe interdisciplinare și ar trebui să fie bine informați cu privire la dezvoltarea fizică, psihologică, mentală și socială a minorilor și adolescenților, precum și cu privire la nevoile speciale ale celor mai marginalizați copii.

40. Garanțiile împotriva discriminării sunt necesare de la primul contact cu sistemul de justiție penală și pe tot parcursul procesului, iar discriminarea împotriva oricărui grup de copii necesită măsuri reparatorii active. Ar trebui să se acorde o atenție deosebită, care să țină seama de aspectele legate de gen, fetelor și minorilor discriminați pe baza orientării sexuale sau a identității de gen. Ar trebui să se asigure adaptări pentru minorii cu dizabilități, care pot include accesul fizic la instanțe și alte clădiri, sprijin pentru minorii cu dizabilități psihosociale, asistență în comunicare și citirea documentelor, precum și modificări ale procedurii de depunere a mărturiei.

41. Statele părți ar trebui să adopte legi și să asigure practici care protejează drepturile copilului din momentul în care acesta este expus la sistemul de justiție, inclusiv în etapa interpelării, somării sau arestării, în timpul reținerii de către poliție sau alte organisme de aplicare a legii, în timpul transferurilor la și de la secțiile de poliție, locurile de detenție și instanțe, precum și în cursul interogatoriului, perchezițiilor și prelevării de probe. Locația și starea copilului trebuie să fie consemnate (într-un registru) în toate aceste etape și procese.

Caracterul neretroactiv al justiției pentru minori [articolul 40 alineatul (2) litera (a)]

42. Niciun copil nu poate fi condamnat pentru o infracțiune care, potrivit dreptului național sau internațional, nu constituia o infracțiune în momentul săvârșirii acesteia. Statele părți care își extind dispozițiile de drept penal pentru a preveni și combate terorismul ar trebui să se asigure că aceste schimbări nu au ca rezultat aplicarea retroactivă sau neintenționată a unor pedepse minorilor. Niciunui copil nu ar trebui să i se impună o pedeapsă mai severă decât cea aplicabilă la momentul săvârșirii infracțiunii, dar, copilul ar trebui să beneficieze de orice o modificare a legii adusă ulterior comiterii infracțiunii și care prevede o pedeapsă mai ușoară.

Prezumția de nevinovăție [articolul 40 alineatul (2) litera (b) punctul (i)]

43. Prezumția de nevinovăție impune ca sarcina probei să revină acuzării, indiferent de natura infracțiunii. Copilul beneficiază de prezumția de nevinovăție și este declarat vinovat doar dacă acuzațiile aduse împotriva sa au fost dovedite dincolo de orice îndoială rezonabilă. Comportamentul suspect al copilului nu ar trebui să fie interpretat ca un semn al vinovăției, deoarece acesta s-ar putea datora neînțelegerii procesului, imaturității, fricii sau altor motive.

Dreptul de a fi ascultat (articolul 12)

44. La punctele 57-64 din Comentariul general nr. 12 (2009) privind dreptul copilului de a fi ascultat, Comitetul a explicat dreptul fundamental al copilului de a fi ascultat în contextul justiției pentru minori.

45. Copiii au dreptul de a fi audiați (în mod) direct, și nu doar prin intermediul unui reprezentant, în toate etapele procesului, începând din momentul în care intră în contact cu sistemul de justiție. Copilul are dreptul de a păstra tăcerea și nu trebuie trasă nici o concluzie defavorabilă atunci când minorii aleg să nu facă declarații.

Participarea efectivă la procedură [articolul 40 alineatul (2) litera (b) punctul (iv)]

46. Un copil care a împlinit vârsta minimă a răspunderii penale ar trebui să fie considerat competent să participe la toate etapele procedurii judiciare din cadrul sistemului de justiție pentru minori. Pentru a participa efectiv la procedură, este necesar ca un copil să fie sprijinit de toți practicienii, pentru ca acesta să înțeleagă acuzațiile care i se aduc, posibilele consecințe și opțiuni, astfel încât să îi poată da instrucțiuni reprezentantului său legal, să obțină confruntarea unor martori, să prezinte propria versiune a evenimentelor și să ia deciziile adecvate cu privire la probe, mărturiile și măsura (măsurile) care trebuie impusă(e). Procedura ar trebui să se desfășoare într-o limbă pe care copilul o înțelege pe deplin sau, în caz contrar, ar trebui să fie furnizate gratuit serviciile unui interpret. Procedura ar trebui să se desfășoare într-o atmosferă de înțelegere, pentru a le permite minorilor să participe la aceasta pe deplin. Dezvoltarea unui sistem de justiție adaptat minorilor presupune favorizarea utilizării unui limbaj adaptat minorilor în toate etapele procedurii, amenajarea camerelor de interogatoriu și a instanțelor astfel încât să fie adaptate nevoilor minorilor, sprijinirea minorilor de către adulți competenți, eliminarea hainelor intimidante ale personalului judiciar și adaptarea procedurilor, inclusiv realizarea de adaptări pentru minorii cu dizabilități.

Informarea promptă și directă cu privire la acuzații [articolul 40 alineatul (2) litera (b) punctul (ii)]

47. Orice copil are dreptul de a fi informat în cel mai scurt termen și direct (sau, dacă este cazul, prin intermediul părintelui/părinților sau al reprezentanților legali) cu privire la acuzațiile care i se aduc. Expresia „cu promptitudine” înseamnă cât mai curând posibil după primul contact al copilului cu sistemul de justiție. Notificarea părinților nu ar trebui neglijată din motive legate de comoditate sau lipsa de resurse. Copiii care, în faza punerii sub acuzare, fac obiectul unor măsuri de evitare a recurgerii la procedura judiciară trebuie să înțeleagă care sunt posibilitățile juridice de care dispun, iar garanțiile juridice ar trebui să fie respectate pe deplin.

48. Autoritățile ar trebui să se asigure că minorul înțelege acuzațiile care i se aduc, posibilitățile care i se oferă și procedurile. Nu este suficientă furnizarea unui document oficial unui minor, fiind necesară și o explicație orală cu privire la acesta. Deși minorii ar trebui

asistați de către un părinte sau un adult competent în vederea înțelegerii oricărui document, autoritățile nu ar trebui să lase în sarcina acestor persoane explicațiile privind acuzațiile aduse.

Asistență juridică sau alt fel de asistență adecvată [articolul 40 alineatul (2) litera (b) punctul (ii)]

49. Statele ar trebui să se asigure că minorul beneficiază de asistență juridică sau orice alt fel de asistență corespunzătoare încă de la începutul procedurii, în vederea formulării și susținerii apărării sale, și până la epuizarea tuturor căilor de atac și/sau reexaminare. Comitetul solicită statelor părți să elimine orice rezervă formulată cu privire la articolul 40 alineatul (2) litera (b) punctul (ii).

50. Comitetul își exprimă îngrijorarea cu privire la faptul că mulți copii răspund unor acuzații penale în fața autorităților judiciare, administrative sau a altor autorități publice și sunt lipsiți de libertate fără a beneficia de reprezentare juridică. Comitetul observă că, în conformitate cu articolul 14 alineatul (3) litera (d) din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, dreptul la reprezentare juridică reprezintă o garanție minimă de care se bucură toate persoanele și această garanție ar trebui să se aplice și în cazul minorilor. Deși acest articol îi permite unei persoane să se apere ea însăși, de fiecare dată când interesul justiției o impune, persoana în cauză trebuie să primească asistență juridică.

51. Având în vedere cele de mai sus, Comitetul constată cu îngrijorare că minorii beneficiază de mai puțină protecție decât cea garantată de dreptul internațional adulților. Comitetul recomandă statelor să ofere gratuit o reprezentare juridică eficientă tuturor minorilor care sunt urmăriți penal în fața autorităților judiciare, administrative sau a altor autorități publice. Sistemele de justiție pentru minori nu ar trebui să le permită acestora să renunțe la dreptul la reprezentare juridică decât în cazul în care această decizie este luată de bunăvoie și în urma unui control judiciar imparțial.

52. În cazul în care minorii sunt reorientați către programe prin care se evită expunerea la sistemul judiciar sau se află într-un sistem care nu are ca rezultat condamnări, înscrierea de mențiuni în cazierul judiciar sau privarea de libertate, „orice alt fel de asistență corespunzătoare” din partea unor funcționari bine pregătiți poate fi o formă acceptabilă de asistență, deși statele care le pot asigura minorilor reprezentare juridică ar trebui să facă acest lucru pe parcursul întregii proceduri, în conformitate cu articolul 41. În cazul în care este permisă acordarea unui alt fel de asistență corespunzătoare, persoana care furnizează asistența trebuie să aibă o cunoaștere suficientă a aspectelor juridice ale procesului de justiție în cazul minorilor și să beneficieze de formare adecvată.

53. În conformitate cu articolul 14 alineatul (3) litera (b) din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, o persoană trebuie să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale. În temeiul Convenției cu privire la drepturile copilului, trebuie garantată confidențialitatea comunicărilor dintre copil și reprezentantul său legal sau alt asistent [articolul 40 alineatul (2) litera (b) punctul (vii)] și trebuie să fie respectat dreptul copilului la protecție împotriva ingerințelor în viața sa privată și în corespondența sa (articolul 16).

Adoptarea deciziilor fără întârziere și în prezența părinților sau a reprezentanților legali [articolul 40 alineatul (2) litera (b) punctul (iii)]

54. Comitetul reiterează faptul că perioada dintre comiterea infracțiunii și încheierea procedurii ar trebui să fie cât mai scurtă posibil. Cu cât este mai lungă această perioadă, cu atât este mai puțin probabil să se obțină rezultatul dorit.

55. Comitetul recomandă statelor părți să stabilească și să pună în aplicare termene pentru perioada cuprinsă între comiterea infracțiunii și finalizarea anchetei poliției, decizia procurorului (sau a altui organism competent) de a trimite minorul în judecată și decizia definitivă a instanței sau a altui organism judiciar. Aceste termene ar trebui să fie mult mai scurte decât cele stabilite pentru adulți, dar totuși ar trebui să permită respectarea deplină a garanțiilor juridice. Și în cazul măsurilor de dejudiciarizare ar trebui să se aplice termene tot atât de scurte.

56. Părinții sau reprezentanții legali ar trebui să fie prezenți pe tot parcursul procedurii. Cu toate acestea, judecătorul sau autoritatea competentă poate decide să limiteze, să restricționeze sau să excludă prezența acestora în cadrul procedurii, la cererea copilului sau a consilierului său juridic ori a altui asistent competent, sau din cauza faptului că prezența lor nu este în interesul suprem al copilului.

57. Comitetul recomandă statelor părți să legifereze în mod explicit posibilitatea implicării maxime a părinților sau a reprezentanților legali în procedură, deoarece aceștia le pot oferi minorilor un sprijin psihologic și emoțional general și pot contribui la obținerea de rezultate eficiente. Comitetul recunoaște, de asemenea, că mulți minori trăiesc neoficial cu rude care nu sunt nici părinții lor, nici reprezentanții lor legali și că legislația ar trebui să fie adaptată pentru a le permite persoanelor care se ocupă cu adevărat de minori să îi asiste în cursul procedurii, în cazul în care părinții nu sunt disponibili.

Dreptul minorului de a nu fi constrâns să se autoincrimineze [articolul 40 alineatul (2) litera (b) punctul (iv)]

58. Statele părți trebuie să se asigure că minorii nu sunt constrânși să depună mărturie, să își mărturisească sau să își recunoască vinovăția. Recurgerea la acte de tortură sau la alte tratamente crude, inumane sau degradante pentru a obține recunoașterea faptelor sau o mărturie constituie o gravă încălcare a drepturilor copilului [Convenția cu privire la drepturile copilului, articolul 37 litera (a)]. Orice astfel de declarație sau mărturie este inadmisibilă ca probă (Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, articolul 15).

59. Este inacceptabil să se recurgă la constrângere pentru mărturia unui minor care să își recunoască vinovăția sau să se autoincrimineze. Termenul „constrâns” ar trebui să fie interpretat în sens larg și să nu fie limitat la forța fizică. Riscul unei mărturii mincinoase crește în funcție de factori precum vârsta și dezvoltarea copilului, lipsa înțelegerii și teama de consecințe necunoscute, inclusiv sugestiile privind posibilitatea de a fi încarcerat, precum și durata și circumstanțele interogatoriului.

60. Copilul trebuie să aibă acces la asistență juridică sau (orice) alt fel de asistență corespunzătoare și ar trebui să fie sprijinit de un părinte, un reprezentant legal sau un alt adult competent, în timpul interogatoriului. Atunci când examinează caracterul voluntar și fiabilitatea unei declarații de recunoaștere (a vinovăției) sau a mărturiei unui copil, instanța sau alt organism judiciar ar trebui să ia în considerare toți factorii, inclusiv vârsta și maturitatea copilului, durata interogatoriului sau a reținerii, precum și prezența consilierului juridic sau a altui asistent independent și a părintelui (părinților) sau a unui adult competent. Agenții de poliție și alte organe de urmărire penală ar trebui să beneficieze de o formare corespunzătoare pentru a evita folosirea în cadrul interogatoriilor a unor tehnici și practici care au ca rezultat declarații de recunoaștere sau mărturii forțate ori nefiabibile și ar trebui să fie utilizate tehnici audiovizuale ori de câte ori este posibil.

Înfățișarea și interogarea martorilor [articolul 40 alineatul (2) litera (b) punctul (iv)]

61. Minorii au dreptul de a interoga martorii care depun mărturie împotriva lor și de a obține interogarea martorilor în apărarea lor, iar procedurile din cadrul sistemului de justiție pentru minori ar trebui să favorizeze participarea acestora, în condiții de egalitate, cu asistența unui consilier juridic.

Dreptul de a recurge la o cale de atac [articolul 40 alineatul (2) litera (b) punctul (v)]

62. Copilul are dreptul de a recurge la o cale de atac cu privire la orice constatare a vinovăției sau la orice măsură luată în fața unei autorități sau a unei instanțe judiciare superioare competente, independente și imparțiale. Acest drept nu se limitează la cele mai grave infracțiuni. Statele părți ar trebui să aibă în vedere introducerea unor măsuri de recurs automate, în special în cazurile care au ca rezultat înscrierea de mențiuni în cazierul judiciar sau privarea de libertate. În plus, accesul la justiție impune o interpretare mai largă, care să

permită reexaminarea sau contestarea împotriva oricărei erori de procedură sau de fond, și garantarea disponibilității unor căi de atac eficiente.⁵

63. Comitetul recomandă statelor părți să elimine orice rezervă formulată cu privire la articolul 40 alineatul (2) litera (b) punctul (v).

Asistență gratuită din partea unui interpret [articolul 40 alineatul (2) litera (b) punctul (vi)]

64. Un copil care nu înțelege sau nu vorbește limba utilizată în cadrul sistemului de justiție pentru minori are dreptul de a fi asistat gratuit de un interpret, în toate etapele procedurii. Acești interpreți ar trebui să fie instruiți să lucreze cu minorii.

65. Statele părți ar trebui să le ofere minorilor care au dificultăți de comunicare, asistență adecvată și eficientă din partea unor profesioniști calificați.

Respectarea deplină a vieții private [articolul 16 și articolul 40 alineatul (2) litera (b) punctul (vii)]

66. Dreptul copilului la respectarea deplină a vieții sale private, în toate fazele procedurii, prevăzut la articolul 40 alineatul (2) litera (b) punctul (vii), ar trebui citit în coroborare cu articolul 16 și articolul 40 alineatul (1).

67. Statele părți ar trebui să respecte regula conform căreia ședințele de judecată din cadrul procedurilor care au ca obiect minor trebuie să se desfășoare cu ușile închise. Excepțiile de la această regulă ar trebui să fie foarte limitate și stabilite clar în lege. Dacă verdictul și/sau sentința sunt pronunțate în ședință publică, identitatea copilului nu ar trebui dezvăluită. În plus, dreptul la viață privată presupune, de asemenea, ca dosarele instanțelor de judecată și procesele-verbale de ședință privind minorii să rămână strict confidențiale și să nu poată fi consultate de terți, cu excepția celor direct implicați în examinarea și judecarea cauzei și în pronunțarea verdictului.

68. Culegerile de jurisprudență referitoare la copii ar trebui să fie anonimizate și ar trebui ca această regulă să fie respectată inclusiv în cazul celor care pot fi consultate online.

69. Comitetul recomandă statelor să nu includă în niciun registru public al infractorilor datele personale ale minorilor sau ale persoanelor care erau minore la momentul comiterii infracțiunii. De asemenea, ar trebui să se evite includerea unor astfel de date în alte registre care nu sunt publice, dar care împiedică accesul la oportunitățile de reintegrare.

70. În opinia Comitetului, ar trebui să existe o protecție pe viață împotriva publicării de informații legate de infracțiuni săvârșite de minori. Motivul existenței regulii privind nepublicarea și al continuării aplicării sale după ce minorul a împlinit vârsta de 18 ani este acela că divulgarea unor astfel de informații cauzează stigmatizarea permanentă a persoanei în cauză, fapt care este probabil să aibă efecte negative asupra accesului său la educație, la un loc de muncă, la o locuință sau la un mediu de viață în siguranță. Acest lucru îl împiedică pe minor să se reintegreze și să joace un rol constructiv în societate. Prin urmare, statele părți ar trebui să asigure aplicarea regulii generale a protejării dreptului la viață privată pe tot parcursul vieții, pentru toate mijloace de informare, inclusiv rețelele sociale.

71. În plus, Comitetul recomandă statelor părți să adopte norme care să permită ștergerea mențiunilor înscrise în cazierile judiciare ale minorilor după ce aceștia împlinesc vârsta de 18 ani, în mod automat sau, în cazuri excepționale, în urma unui control independent.

E. Măsuri⁶

Disponibilitatea măsurilor de dejudiciarizare pe tot parcursul procedurii

72. Decizia de a implica un copil în sistemul de justiție pentru minori nu presupune ca acesta să facă obiectul unei unui proces oficial în fața instanței. În conformitate cu

⁵ Rezoluția 25/6 a Consiliului Drepturilor Omului.

⁶ A se vedea, de asemenea, secțiunea IV.B de mai sus.

observațiile formulate anterior în secțiunea IV.B, Comitetul subliniază că autoritățile competente – procurorul, în majoritatea statelor – ar trebui să analizeze în permanență care sunt posibilitățile de a evita recurgerea la o acțiune în instanță sau o condamnare, prin adoptarea unor măsuri de dejudiciarizare și de altă natură. Cu alte cuvinte, soluțiile de dejudiciarizare ar trebui oferite cât mai curând posibil după primul contact cu sistemul de justiție, înainte de începerea unui proces, și ar trebui ca acestea să fie disponibile pe tot parcursul procedurii. În cadrul acestui proces de aplicare a unor măsuri de dejudiciarizare, drepturile fundamentale ale minorilor și garanțiile juridice oferite acestora ar trebui să fie respectate pe deplin, ținând seama de faptul că, prin natura și durata lor, măsurile de dejudiciarizare ar putea fi solicitante și că, prin urmare, este necesar să se acorde asistență juridică sau alt fel de asistență corespunzătoare. Măsurile de dejudiciarizare ar trebui să fie prezentate copilului ca o modalitate de a suspenda procedura judiciară oficială, care se va încheia dacă programul de dejudiciarizare este pus în aplicare într-un mod satisfăcător.

Hotărârile instanțelor pentru minori

73. După încheierea unei proceduri în deplină conformitate cu articolul 40 din Convenție (a se vedea secțiunea IV.D de mai sus), este pronunțată o decizie cu privire la măsurile care trebuie luate. Legislația ar trebui să conțină o gamă largă de măsuri neprivative de libertate și ar trebui să acorde prioritate în mod expres aplicării unor astfel de măsuri pentru a garanta că privarea de libertate este utilizată doar ca ultimă măsură și pe o perioadă cât mai scurtă posibil.

74. Există numeroase exemple de folosire și punere în aplicare a măsurilor neprivative de libertate, inclusiv a măsurilor de justiție restaurativă. Statele părți ar trebui să valorifice această experiență pentru a elabora și a pune în aplicare astfel de măsuri, pe care să le adapteze la propria cultură și tradiție. Măsurile care constituie muncă forțată sau tortură ori tratamente inumane și degradante trebuie să fie interzise în mod expres și pedepsite.

75. Comitetul reiterează faptul că pedeapsa corporală aplicată cu titlu de sancțiune constituie o încălcare a articolului 37 litera (a) din Convenție, care interzice toate formele de tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante [a se vedea, de asemenea, Comentariul general nr. 8 (2006) al Comitetului privind dreptul copilului la protecție împotriva pedepselor corporale și a altor forme de pedepse crude sau degradante].

76. Comitetul subliniază faptul că reacția la o infracțiune trebuie să fie întotdeauna proporțională nu numai cu circumstanțele și gravitatea faptei, ci și cu situația personală a copilului (vârsta, răspunderea penală redusă, circumstanțele și nevoile sale, inclusiv, după caz, nevoile în materie de sănătate mintală a minorului), precum și cu diferitele nevoi ale societății, în special cele pe termen lung. O abordare exclusiv punitivă nu este conformă cu principiile justiției pentru minori, enunțate la articolul 40 alineatul (1) din Convenție. În cazul în care minorii comit infracțiuni grave, pot fi avute în vedere măsuri proporționale cu situația autorului infracțiunii și gravitatea infracțiunii, ținându-se cont inclusiv de considerente legate de necesitatea de a asigura siguranța publică și de a impune sancțiuni. Interesul suprem al copilului ar trebui să prevaleze și ar trebui să se acorde importanța cuvenită necesității de a favoriza reintegrarea copilului în societate.

77. Fiind conștient de prejudiciile cauzate minorilor și adolescenților de privarea de libertate, precum și de efectele negative pe care le are aceasta asupra șanselor de a se reintegra cu succes, Comitetul recomandă statelor părți să impună o pedeapsă maximă pentru minorii acuzați de infracțiuni, care să țină seama de principiul potrivit căruia această pedeapsă trebuie să fie „cât mai scurtă posibil” [Convenția cu privire la drepturile copilului, articolul 37 litera (b)].

78. Pedepsele minime obligatorii sunt incompatibile cu principiul proporționalității care caracterizează sistemul de justiție pentru minori și cu cerința potrivit căreia detenția trebuie să fie o măsură extremă și cât mai scurtă posibil. Instanțele pentru minori ar trebui să țină seama de principiul „tabula rasa”, oferindu-i copilului șansa unui nou început, întrucât chiar și regimurile discreționare ale pedepselor minime împiedică aplicarea adecvată a standardelor internaționale.

Interzicerea pedepsei cu moartea

79. Articolul 37 litera (a) din Convenție preia norma de drept internațional cutumiar care interzice impunerea pedepsei capitale pentru o infracțiune săvârșită de o persoană cu vârsta sub 18 ani. Câteva state părți presupun că această normă interzice doar executarea persoanelor care nu au împlinit 18 ani la data executării. Alte state amână executarea până la împlinirea vârstei de 18 ani. Comitetul reiterează faptul că vârsta de la momentul comiterii infracțiunii este criteriul explicit și decisiv de care trebuie să se țină seama. În cazul în care nu există probe fiabile și concludente că persoana în cauză avea mai puțin de 18 ani la momentul săvârșirii infracțiunii, aceasta ar trebui să beneficieze de prezumția de nevinovăție, iar pedeapsa capitală nu îi poate fi impusă.

80. Comitetul invită puținele state părți care nu au abolit încă pedeapsa cu moartea pentru toate infracțiunile comise de persoane cu vârsta sub 18 ani să facă acest lucru fără întârziere și fără excepții. Orice pedeapsă cu moartea impusă unei persoane care avea sub 18 ani la momentul comiterii infracțiunii ar trebui să fie comutată într-o pedeapsă care să fie în deplină conformitate cu Convenția.

Excluderea pedepsei detențiunii pe viață fără posibilitatea liberării condiționate

81. Niciun copil care avea mai puțin de 18 ani la momentul comiterii unei infracțiuni nu ar trebui condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață fără posibilitatea punerii în libertate sau a liberării condiționate. Perioada de detenție care trebuie executată înainte să poată fi luată în considerare posibilitatea liberării condiționate ar trebui să fie mult mai scurtă decât în cazul adulților și ar trebui să fie realistă, iar posibilitatea liberării condiționate ar trebui să fie reexaminată periodic. Comitetul reamintește statelor părți care condamnă minorii la pedeapsa detențiunii pe viață, cu posibilitatea punerii în libertate sau a liberării condiționate, că, în cadrul aplicării acestei pedepse, ar trebui să depună eforturi pentru realizarea scopurilor articolului 40 alineatul (1) din Convenție. Aceasta înseamnă, printre altele, că un minor condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață ar trebui să beneficieze de o educație, un tratament și o îngrijire care să conducă la punerea sa în libertate, reintegrarea lui socială și dobândirea capacității de asumare a unui rol constructiv în societate. Acest lucru necesită, de asemenea, o evaluare periodică a dezvoltării și progreselor minorului, pentru a lua o decizie cu privire la posibila punere în libertate a acestuia. Pedeapsa detențiunii pe viață face ca realizarea obiectivelor reintegrării să fie foarte dificilă, dacă nu chiar imposibilă. Comitetul ia act de raportul din 2015, în care Raportorul special privind tortura și alte tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante constată că pedeapsa detențiunii pe viață și pedepsele de lungă durată, cum ar fi pedepsele consecutive, sunt extrem de disproporționate și, prin urmare, crude, inumane sau degradante atunci când sunt impuse unui minor (A/HRC/28/68, pct. 74). Comitetul recomandă ferm statelor părți să abroge toate formele de pedepse cu închisoarea pe viață, inclusiv pedepsele cu închisoarea pe o perioadă nedeterminată, pentru toate infracțiunile comise de persoane cu vârsta sub 18 ani la momentul săvârșirii infracțiunii.

F. Privarea de libertate, inclusiv arestarea preventivă și detenția ulterioară procesului

82. Articolul 37 din Convenție conține principii importante în ceea ce privește recurgerea la privarea de libertate și drepturile procedurale ale oricărui copil privat de libertate, precum și dispoziții privind tratamentele și condițiile aplicabile minorilor privați de libertate. Comitetul atrage atenția statelor părți asupra raportului din 2018 al Raportorului special privind dreptul tuturor de a se bucura de cel mai înalt standard posibil de sănătate fizică și mintală, în care Raportorul special a subliniat că amploarea și intensitatea suferinței minorilor aflați în locuri de detenție sau internare necesită un angajament la nivel mondial cu privire la desființarea închisorilor pentru minori și a centrelor de plasament pentru minori de mari dimensiuni, în paralel cu sporirea investițiilor în serviciile comunitare (A/HRC/38/36, pct. 53).

83. Statele părți ar trebui să se angajeze fără întârziere într-un proces care să reducă la minimum recurgerea la măsura detenției.

84. Nicio dispoziție din prezentul comentariu general nu ar trebui interpretată ca promovând sau sprijinind recurgerea la privarea de libertate; acesta are ca scop mai degrabă să ofere informații privind procedurile și condițiile adecvate pentru rarele cazuri în care se consideră că este necesară privarea de libertate.

Principii directoare

85. Principiile directoare pentru recurgerea la măsura privării de libertate sunt: (a) arestarea, deținerea sau întemnițarea unui minor trebuie să fie conformă cu legea și doar ca o măsură extremă și cât mai scurtă posibil; și (b) niciun minor nu trebuie să fie privat de libertate în mod ilegal sau arbitrar. Arestarea marchează adesea începutul arestării preventive, iar statele ar trebui să se asigure că legea le impune în mod clar agenților responsabili cu aplicarea legii obligația de aplicare a articolului 37 în contextul arestării. Statele ar trebui să se asigure, de asemenea, că minorii nu sunt reținuți în vehicule de transport sau în camere din arestul poliției decât ca ultimă măsură extremă și pentru o perioadă cât mai scurtă posibil și că aceștia nu sunt deținuți împreună cu adulți, cu excepția cazului în care acest lucru este în interesul lor suprem. Ar trebui să se acorde prioritate mecanismelor care permit punerea în libertate cât mai rapidă a minorilor și întoarcerea lor la părinți sau alături de adulți competenți.

86. Comitetul constată cu îngrijorare că, în multe țări, minorii sunt ținuți în arest preventiv timp de câteva luni sau chiar ani, ceea ce constituie o gravă încălcare a articolului 37 litera (b) din Convenție. Nu ar trebui să se recurgă la arestarea preventivă decât în cazurile cele mai grave și, chiar și atunci, doar după examinarea cu atenție a posibilităților de plasare în cadrul comunității. Prin adoptarea unor măsuri de dejudiciarizare în etapa anchetei preliminare, este limitată recurgerea la măsura detenției, dar, chiar și în cazul în care minorul urmează să fie judecat în cadrul sistemului de justiție pentru minori, aplicarea de măsuri neprivative de libertate ar trebui să fie orientată cu atenție, astfel încât să fie limitată recurgerea la arestarea preventivă.

87. Legea ar trebui să specifice criteriile pentru recurgerea la măsura arestării preventive, care ar trebui să se aplice în principal atunci când este necesar să se asigure înfățișarea minorului în instanță și în cazul în care minorul reprezintă un pericol imediat pentru alte persoane. În cazul în care se consideră că minorul reprezintă un pericol (pentru el însuși sau pentru alte persoane), ar trebui să fie aplicate măsuri de protejare a acestuia. Arestarea preventivă ar trebui să facă obiectul unei examinări periodice, iar durata acesteia ar trebui să fie limitată prin lege. Toți actorii din sistemul de justiție pentru minori ar trebui să acorde prioritate cauzelor care privesc minorii aflați în arest preventiv.

88. În temeiul principiului conform căruia privarea de libertate ar trebui să fie cât mai scurtă posibil, statele părți ar trebui să ofere periodic posibilități de eliberare anticipată a minorului, inclusiv în timpul arestării preventive, pentru a se întoarce la părinți sau alături de alți adulți competenți. Ar trebui să existe o marjă de apreciere în privința deciziilor legate de punerea în libertate necondiționată sau liberarea condiționată, pentru care trebuie îndeplinite condiții precum prezentarea minorului la o instituție autorizată sau în fața unei persoane abilitate. Nu ar trebui să se impună condiția de a plăti o cauțiune, întrucât majoritatea minorilor nu dispun de mijloacele necesare, iar o astfel de condiție discriminează familiile sărace și marginalizate. În plus, atunci când se stabilește o cauțiune, instanța recunoaște în principiu faptul că minorul ar trebui eliberat și că pot fi utilizate alte mecanisme pentru a asigura prezența acestuia la proces.

Drepturi procedurale [articolul 37 litera (d)]

89. Minorii privați de libertate au dreptul de a avea acces rapid la asistență juridică sau la orice altă asistență corespunzătoare, precum și dreptul de a contesta legalitatea privării lor de libertate, în fața unui tribunal sau a unei alte autorități competente, independente și imparțiale, și dreptul la judecarea în procedura de urgență a cazului respectiv. Comitetul recomandă ca niciun minor să nu fie privat de libertate, cu excepția cazului în care există motive reale de îngrijorare legate de siguranța sau sănătatea publică și încurajează statele părți să stabilească o limită de vârstă sub care minorii să nu poată fi privați de libertate în mod legal, cum ar fi 16 ani.

90. Copiii arestați și privați de libertate ar trebui aduși în fața unei autorități competente în termen de 24 de ore, pentru a examina legalitatea privării de libertate sau a menținerii acesteia. Comitetul recomandă, de asemenea, statelor părți să se asigure că arestarea preventivă face obiectul unei reexaminări periodice în vederea încheierii acesteia. În cazurile în care liberarea condiționată a minorului la prima sa înfățișare sau înainte de aceasta (în termen de 24 de ore) nu este posibilă, minorul ar trebui să fie acuzat în mod oficial de pretinsele infracțiuni și adus în fața unei instanțe sau a unei alte autorități ori a unui alt organism judiciar competent, independente și imparțiale, pentru examinarea cauzei sale cât mai repede posibil, dar nu mai târziu de 30 de zile de la plasarea efectivă a acestuia în arest preventiv. Ținând seama de practica amânării repetate și/sau prelungite a ședințelor de judecată, Comitetul solicită statelor părți să adopte limite maxime pentru numărul și durata amânărilor și să adopte dispoziții legislative sau administrative care să garanteze că instanța sau alt organism competent pronunță o decizie definitivă cu privire la acuzațiile formulate în termen de cel mult șase luni de la data începerii detenției, iar în caz contrar minorul trebuie să fie eliberat.

91. Dreptul de a contesta legalitatea privării de libertate nu include doar dreptul de a formula o acțiune împotriva unei hotărâri judecătorești, ci și dreptul de acces la o instanță pentru a obține reexaminarea unei decizii administrative (luată, de exemplu, de poliție, procuror și alte autorități competente). Statele părți ar trebui să stabilească termene scurte pentru soluționarea acțiunilor și cererilor de reexaminare, pentru a asigura decizii prompte, conform dispozițiilor Convenției.

Tratamentul aplicat și condițiile de detenție [articolul 37 litera (c)]

92. Copiii privați de libertate trebuie să fie separați de adulți, inclusiv în camerele din arestul poliției. Copiii privați de libertate nu trebuie să fie plasați într-un centru sau într-o închisoare pentru adulți, deoarece există numeroase dovezi că acest lucru compromite sănătatea și siguranța lor fundamentală, precum și capacitatea lor viitoare de a nu recidiva și de a se reintegra. Excepția permisă de la principiul separării minorilor de adulți, prevăzut la articolul 37 litera (c) din Convenție – „cu excepția cazurilor în care se apreciază ca fiind în interesul major al minorului să nu se procedeze astfel” – ar trebui interpretată în sens strict, iar statele părți nu ar trebui să permită ca motive legate de comoditate să prevaleze asupra interesului suprem al minorului. Statele părți ar trebui să creeze structuri separate pentru minorii privați de libertate, care să dispună de personal calificat și care să funcționeze în conformitate cu politicile și practici adaptate minorilor.

93. Regula de mai sus nu presupune ca un minor plasat într-o instituție pentru minori să fie transferat într-o structură pentru adulți imediat după ce împlinește vârsta de 18 ani. Ar trebui să fie posibil ca un copil să rămână în instituția pentru minori în care se află, dacă acest lucru este în interesul său suprem și nu contravine intereselor minorilor din instituția respectivă.

94. Orice minor privat de libertate are dreptul de a menține contactul cu familia sa prin corespondență și vizite. Pentru a facilita vizitele, minorul ar trebui plasat într-o instituție aflată cât mai aproape de locul de reședință al familiei sale. Circumstanțele excepționale care pot limita acest contact ar trebui să fie descrise clar în legislație și nu ar trebui să fie lăsate la aprecierea discreționară a autorităților.

95. Comitetul subliniază că, în toate cazurile de privare de libertate, trebuie respectate, printre altele, următoarele principii și norme:

(a) nu este permisă detenția incommunicado (în izolare) pentru persoanele cu vârsta mai mică de 18 ani;

(b) minorii ar trebui să beneficieze de un mediu fizic și de condiții de ședere care să permită realizarea obiectivelor de reintegrare pe care le presupune plasamentul în instituții de tip rezidențial. Ar trebui să se țină seama în mod corespunzător de nevoile lor de intimitate, de stimulii senzoriali de care au nevoie și de nevoia lor de a interacționa cu alți copii și de a participa la activități sportive, fizice, artistice și recreative;

(c) orice copil are dreptul la o educație adaptată nevoilor și capacităților sale, inclusiv în ceea ce privește susținerea examenelor, și concepută astfel încât să îl pregătească

pentru reîntoarcerea în societate; în plus, orice copil ar trebui, dacă este cazul, să beneficieze de o formare profesională care îl poate pregăti pentru un viitor loc de muncă;

(d) orice copil are dreptul de a fi examinat de un medic sau un cadru medico-sanitar, la intrarea într-un centru de detenție sau de reeducare, și de a beneficia de îngrijiri adecvate în materie de sănătate fizică și mintală pe toată durata șederii sale în centrul respectiv, care ar trebui furnizate, dacă este posibil, de unități și servicii locale de asistență medicală;

(e) personalul centrului ar trebui să încurajeze și să faciliteze interacțiunea frecventă a minorului cu persoane din exterior, inclusiv comunicarea cu familia, prietenii și alte persoane, inclusiv cu reprezentanții unor organizații externe repute, precum și posibilitatea de a-și vizita locuința și familia. Nu trebuie să fie impusă nicio restricție în privința posibilității minorului de a comunica în mod confidențial și în orice moment cu avocatul său ori cu un alt asistent;

(f) constrângerea sau forța poate fi folosită numai în cazul în care minorul se află într-un pericol iminent de a-și face rău sau de a face rău altor persoane și numai atunci când au fost epuizate toate celelalte mijloace de a-l controla. Constrângerea nu ar trebui folosită pentru a asigura supunerea minorului și nu ar trebui să implice niciodată acte care provoacă în mod deliberat suferință. Aceasta nu trebuie să fie folosită niciodată ca mijloc de pedeapsă. Constrângerea sau forța, inclusiv mijloacele de constrângere fizică, mecanică și medicală sau farmacologică, ar trebui să fie folosite sub supravegherea atentă, directă și continuă a unui medic și/sau a unui psiholog. Personalul instituției ar trebui să beneficieze de formare cu privire la standardele aplicabile, iar membrii personalului care folosesc constrângerea sau forța, cu încălcarea normelor și standardelor, ar trebui să fie pedepsiți în mod corespunzător. Statele ar trebui să înregistreze, să monitorizeze și să evalueze toate cazurile de constrângere sau folosire a forței și să se asigure că recurgerea la acestea este redusă la minimum;

(g) orice măsură disciplinară trebuie să fie compatibilă cu respectarea demnității inerente a minorului și cu obiectivele fundamentale ale plasării în îngrijire instituțională. Măsurile disciplinare care încalcă articolul 37 din Convenție trebuie să fie strict interzise, inclusiv pedepsele corporale, plasarea într-o celulă fără lumină, detenția în izolare sau orice altă pedeapsă care poate compromite sănătatea fizică sau mintală ori bunăstarea minorului în cauză, iar măsurile disciplinare nu ar trebui să îi priveze pe copii de drepturile lor fundamentale, cum ar fi dreptul de a fi vizitat de reprezentantul legal, dreptul de a menține contactul cu familia, dreptul la hrană, apă, îmbrăcăminte, așternuturi, educație și exerciții fizice sau dreptul la o interacțiune zilnică efectivă cu alte persoane;

(h) măsura izolării nu ar trebui aplicată în cazul minorilor. Orice separare a minorului de ceilalți trebuie să fie cât mai scurtă posibil și doar ca măsură extremă în vederea protejării minorului sau a altor persoane. În cazul în care se consideră necesară separarea unui minor de ceilalți, ar trebui ca această măsură să fie pusă în aplicare în prezența sau sub supravegherea strictă a unui membru al personalului cu o calificare adecvată, iar motivele și durata acestei măsuri ar trebui consemnate;

(i) orice minor ar trebui să aibă dreptul de a formula, fără cenzură în ceea ce privește fondul, o cerere sau o plângere la administrația centrală, autoritatea judiciară sau orice altă autoritate independentă competentă și dreptul de a fi informat fără întârziere cu privire la răspuns. Minorii trebuie să știe ce drepturi au, precum și să cunoască mecanismele de soluționare a cererilor și plângerilor și să aibă acces facil la acestea;

(j) inspectorii independenți și calificați ar trebui să fie abilitați să efectueze inspecții periodice și să desfășoare, din proprie inițiativă, inspecții inopinate; aceștia ar trebui în special să poarte conversații cu minorii din centre, într-un cadru confidențial;

(k) statele părți ar trebui să se asigure că nu sunt oferite stimulente pentru privarea minorilor de libertate și că nu există oportunități de corupție în ceea ce privește plasamentul minorilor, bunurile și serviciile furnizate acestora sau contactul lor cu familia.

G. Chestiuni specifice

Instanțele militare și cele pentru securitatea statului

96. Recent, s-a conturat opinia potrivit căreia judecarea civililor de către tribunalele militare și cele pentru securitatea statului contravine dreptului nederogabil (intangibil) la un proces echitabil în fața unei instanțe competente, independente și imparțiale. Această încălcare este și mai îngrijorătoare în cazul minorilor, întrucât cauzele care îi privesc ar trebui să fie întotdeauna soluționate în cadrul unor sisteme de justiție specializate pentru minori. Comitetul și-a exprimat îngrijorarea cu privire la acest aspect în mai multe observații finale.

Copiii recrutați și folosiți de grupurile armate nestatale, inclusiv cele considerate drept grupuri teroriste, și minorii inculpați în contextul luptei împotriva terorismului

97. Organizația Națiunilor Unite a constatat existența a numeroase cazuri de recrutare și exploatare a minorilor de către grupuri armate nestatale, inclusiv de către cele considerate drept grupuri teroriste, nu doar în zonele de conflict, ci și în zone în care nu există conflicte, inclusiv în țările de origine, de tranzit sau de returnare ale minorilor.

98. Atunci când se află sub controlul acestor grupuri, minorii pot deveni victime ale mai multor forme de încălcări, cum ar fi serviciul militar obligatoriu; instrucția militară; folosirea lor în cadrul ostilităților și/sau la executarea actelor teroriste, inclusiv pentru atacurile sinucigașe; forțarea lor să realizeze execuții; folosirea lor ca scuturi umane; răpirea; vânzarea; traficul; exploatarea sexuală; căsătoria timpurie; folosirea lor pentru transportul sau vânzarea de droguri; sau exploatarea lor pentru îndeplinirea unor sarcini periculoase, precum spionajul, activitățile de supraveghere, paza punctelor de control, efectuarea de patrulare sau transportul de echipament militar. S-a semnalat faptul că grupurile armate nestatale și cele considerate drept grupuri teroriste forțează de asemenea minorii să comită acte de violență împotriva propriei familii sau în cadrul propriilor comunități, pentru ca aceștia să își demonstreze loialitatea și pentru a fi descurajată orice viitoare dezertare.

99. Autoritățile statelor părți se confruntă cu o serie de provocări atunci când se ocupă de acești copii. Unele state părți au adoptat o abordare punitivă, care nu ține seama suficient sau deloc de drepturile minorului, ceea ce are consecințe durabile asupra dezvoltării minorilor și un impact negativ asupra șanselor acestora de reintegrare socială, fapt care, la rândul său, ar putea avea consecințe grave asupra societății în ansamblu. Adesea, acești minori sunt arestați, deținuți, urmăriți penal și judecați pentru actele săvârșite în zonele de conflict și, într-o măsură mai mică, în țările lor de origine sau de returnare.

100. Comitetul atrage atenția statelor părți asupra Rezoluției 2427 (2018) a Consiliului de Securitate (al ONU). În rezoluție, Consiliul a subliniat necesitatea de a stabili proceduri standard de operare pentru predarea rapidă a minorilor asociați cu toate grupurile armate nestatale sau pretins asociați cu acestea, inclusiv a minorilor care au comis acte de terorism, către actorii civili competenți în materie de protecție a minorului. Consiliul a subliniat faptul că minorii care au fost recrutați de către forțe armate și grupuri armate, cu încălcarea legislației internaționale aplicabile, și care au fost acuzați de săvârșirea de crime în timpul conflictelor armate ar trebui să fie tratați în primul rând ca victime ale încălcării dreptului internațional. Consiliul a îndemnat, de asemenea, statele membre să ia în considerare, ca măsuri alternative la urmărirea penală și la detenție, axate pe reintegrare și le-a solicitat acestora să asigure un proces echitabil pentru toți minorii deținuți din cauza asocierii lor cu forțe armate și grupuri armate.

101. Statele părți ar trebui să se asigure că toți minorii acuzați de infracțiuni, indiferent de gravitatea acestora sau de contextul comiterii lor, sunt tratați în conformitate cu dispozițiile articolelor 37 și 40 din Convenție și ar trebui să se abțină de la punerea sub acuzare și urmărirea penală a acestora pentru exprimarea unor opinii sau pentru simplul fapt că au fost asociați cu un grup armat nestatal, inclusiv cu grupurile considerate a fi teroriste. În conformitate cu punctul 88 din Comentariul general nr. 20, Comitetul recomandă, de asemenea, statelor părți să adopte măsuri preventive pentru a combate factorii sociali și cauzele profunde, precum și măsuri de reintegrare socială, inclusiv în cadrul punerii în aplicare a rezoluțiilor Consiliului de Securitate referitoare la combaterea terorismului,

precum Rezoluțiile 1373 (2001), 2178 (2014), 2396 (2017) și 2427 (2018) și Rezoluția 72/284 a Adunării Generale, în special a recomandărilor prevăzute la punctul 18.

Sisteme de justiție cutumiare, indigene și nestatale

102. Mulți minori intră în contact cu diverse sisteme de justiție care funcționează în paralel cu sistemul de justiție oficial sau la marginea acestuia. Acestea pot include sistemele de justiție cutumiare, tribale, indigene sau de alt tip. Acestea pot fi mai accesibile decât mecanismele formale și prezintă avantajul furnizării unor soluții rapide, adaptate particularităților culturale și care presupun cheltuieli relativ reduse. Aceste sisteme pot servi drept alternative la procedura oficială aplicabilă minorilor și sunt de natură să contribuie în mod favorabil la schimbarea atitudinilor culturale față de copii și justiție.

103. Există un consens emergent cu privire la faptul că ar trebui să se acorde atenție acestor sisteme în cadrul reformei programelor din sectorul justiției. Având în vedere tensiunile care pot exista între justiția statală și cea nestatală, precum și preocupările cu privire la drepturile procedurale și riscurile de discriminare sau marginalizare, reformele ar trebui să se desfășoare în etape, conform unei metodologii bazate pe o înțelegere deplină a sistemelor comparative în cauză și care să fie acceptabilă pentru toate părțile interesate. Procesele justiției cutumiare și deciziile aferente ar trebui să fie conforme cu dreptul constituțional și să respecte garanțiile legale și procedurale. Este important să nu existe discriminări injuste în cazul în care minorii care comit infracțiuni similare sunt tratați diferit în cadrul unor sisteme sau forumuri paralele.

104. Principiile Convenției ar trebui încorporate în toate mecanismele de justiție pentru minori, iar statele părți ar trebui să se asigure că dispozițiile Convenției sunt cunoscute și puse în aplicare. Sistemele de justiție cutumiare și indigene sau alte sisteme de justiție nestatale permit deseori adoptarea unor măsuri de justiție restaurativă și pot oferi oportunități de învățare în ceea ce privește sistemul oficial de justiție pentru minori. În plus, recunoașterea acestor sisteme de justiție poate contribui la sporirea respectului față de tradițiile societăților indigene, care ar putea fi benefică pentru minorii indigeni. Intervențiile, strategiile și reformele ar trebui concepute pentru contexte specifice, iar procesul ar trebui să fie condus de actori naționali.

V. Organizarea sistemului de justiție pentru minori

105. Pentru a asigura deplina punere în aplicare a principiilor și drepturilor menționate la punctele anterioare, este necesară o organizare eficientă a administrării justiției pentru minori.

106. Un sistem complet de justiție pentru minori presupune înființarea de unități specializate în cadrul poliției, al sistemului judiciar, al instanțelor și al parchetului, precum și numirea unor apărători sau a altor reprezentanți specializați care le oferă minorilor asistență juridică sau alt fel de asistență corespunzătoare.

107. Comitetul recomandă statelor părți să înființeze instanțe pentru minori, fie ca entități distincte, fie ca parte din instanțele existente. În cazul în care acest lucru nu este realizabil din motive practice, statele părți ar trebui să asigure desemnarea unor judecători specializați în soluționarea cauzelor care țin de justiția pentru minori.

108. Ar trebui înființate servicii specializate, cum ar fi servicii de probațiune, de consiliere sau de supraveghere precum și structuri specializate, de exemplu centre de zi pentru tratarea minorilor și, dacă este necesar, instituții de dimensiuni reduse, de tip rezidențial, pentru îngrijirea și tratarea minorilor trimiși acolo în cadrul sistemului de justiție pentru minori. Ar trebui să se favorizeze în permanență coordonarea interinstituțională eficientă a activităților tuturor acestor servicii, centre și instituții specializate.

109. În plus, se încurajează realizarea unor evaluări individuale ale minorilor și adoptarea unei abordări multidisciplinare. Ar trebui acordată o atenție deosebită serviciilor comunitare specializate, destinate minorilor care nu au împlinit vârsta răspunderii penale, dar cu privire la care se apreciază că au nevoie de sprijin.

110. Organizațiile neguvernamentale pot să joace și chiar au un rol important în sistemul de justiție pentru minori. Așadar, Comitetul recomandă statelor părți să solicite implicarea activă a acestor organizații în dezvoltarea și punerea în aplicare a politicii lor globale din domeniul justiției pentru minori și, dacă este cazul, să le furnizeze resursele necesare în acest scop.

VI. Creșterea gradului de conștientizare și formarea

111. Mass-media prezintă adesea minorii care comit infracțiuni într-o lumină negativă, ceea ce contribuie la alimentarea stereotipurilor discriminatorii și negative cu privire la acești minori. Această reprezentare negativă a minorilor sau incriminarea acestora se bazează deseori pe o reprezentare denaturată și/sau pe o înțelegere greșită a cauzelor criminalității și conduce, de regulă, la solicitarea adoptării unor abordări mai dure (toleranța zero și așa-numita regulă a celor „trei infracțiuni” legea privind „trei condamnări”, pedepse obligatorii, judecarea în fața unei instanțe pentru adulți și alte măsuri punitive în esență). Statele părți ar trebui să solicite implicarea activă și pozitivă a membrilor Parlamentului, a organizațiilor neguvernamentale și a mass-mediei, pentru a promova și sprijini campaniile educative și de altă natură, astfel încât să garanteze respectarea tuturor aspectelor Convenției în privința minorilor care au contact cu sistemul de justiție pentru minori. Este esențial ca minorii, în special cei care au avut deja contact cu sistemul de justiție pentru minori, să fie implicați în aceste eforturi de creștere a gradului de conștientizare.

112. Pentru a asigura calitatea administrării justiției pentru minori, este esențial ca toți profesioniștii implicați să beneficieze de o formare multidisciplinară adecvată cu privire la conținutul și semnificația Convenției. Formarea ar trebui să fie sistematică și continuă și nu ar trebui să se limiteze la informații privind dispozițiile legale naționale și internaționale relevante. Aceasta ar trebui să includă informații consacrate și date noi din diverse domenii, în special cu privire la cauzele sociale și de altă natură ale criminalității; dezvoltarea socială și psihologică a minorilor, inclusiv descoperirile actuale din domeniul neuroștiinței; diferențele care pot constitui o discriminare împotriva anumitor grupuri marginalizate, cum ar fi minorii care aparțin minorităților sau popoarelor indigene; cultura și tendințele specifice tinerilor; dinamica activităților de grup; și măsurile de dejudiciarizare și pedepsele neprivative de libertate disponibile, în special măsurile care permit să se evite recurgerea la procedura judiciară. De asemenea, ar trebui avută în vedere posibilitatea de utilizare a noilor tehnologii, cum ar fi „înfățișarea la proces” prin intermediul unei conferințe video, fără a pierde din vedere riscurile altor tehnologii precum elaborarea de profiluri ADN/genetice. Eficacitatea metodelor și tehnicilor folosite ar trebui să fie reevaluată periodic.

VII. Colectarea de date, evaluările și lucrările de cercetare

113. Comitetul îndeamnă statele părți să colecteze sistematic date dezagregate, inclusiv privind numărul și natura infracțiunilor comise de minori, aplicarea măsurii arestării preventive și durata medie a acesteia, numărul cauzelor care au ca obiect minori și care au fost soluționate prin recurgerea la alte măsuri decât procedura judiciară (dejudiciarizare), numărul minorilor condamnați, natura pedepselor impuse acestora și numărul minorilor privați de libertate.

114. Comitetul recomandă statelor părți să asigure efectuarea de evaluări periodice ale sistemelor lor de justiție pentru minori, de preferat realizate de instituții academice independente, în special în ceea ce privește eficiența măsurilor adoptate, precum și cu privire la aspecte precum discriminarea, reintegrarea și tipurile de infracțiuni.

115. Este important ca minorii, în special cei care au sau care au avut contact cu sistemul de justiție pentru minori, să fie implicați în aceste activități de evaluare și cercetare și ca acestea să se desfășoare în conformitate cu orientările internaționale existente privind implicarea minorilor în cercetare.